

Otklanjanje krivnje

Teze novog vodstva SANU u zapanjujućem su skladu s aktualnom klimom revizije prošlosti, rehabilitacije Draže Mihailovića i planova da se podigne spomenik S. Miloševiću

Piše Silvana Perica
silvana.perica@vecernji.net

M

emorandum Srpske akademije nauka i umjetnosti objavljen u Večernjim novostima 24. i 25. rujna 1986. godine ostao je zapamćen kao idejna osnova za ratove koje je pokrenuo Slobodan Milošević, no nakon točno 30 godina srpska akademija na čelu s novim predsjednikom, vodećim srpskim neurologom i uglednim znanstvenikom Vladimirom Kostićem, želi Akademiju oprati od svake krivnje i veze s krvoprolićem koje je bivšu Jugoslaviju unazadilo za nekoliko desetljeća. Beogradski Nedeljnik u povodu obljetnice Memoranduma objavio je o tome specijalni prilog koji je planuo na kioscima u Beogradu. "Prošlo je 30 godina od političko-policijskog skandala slučaja Memorandum, a SANU još živi pod njegovom sjenom, napadana i besprizvno osuđivana kao vinovnik krvavog raspleta tijekom raspada Jugoslavije, kao genocidni začetnik najcrnjeg retrogradnog nacionalističkog zla", rekao je Kostić za Nedeljnik. Pa na pitanje je li Memorandum najveći teret akademije, i dalje brani tu instituciju.

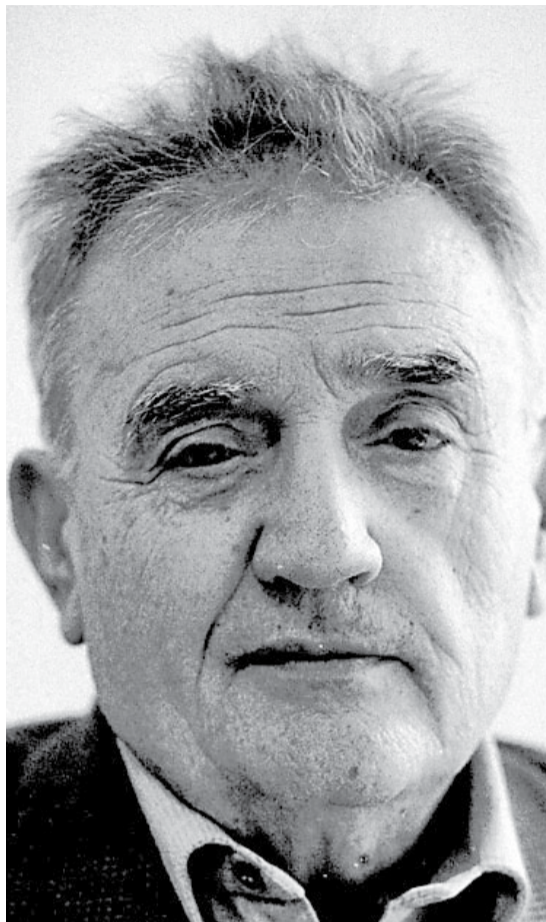
Cvijee na tenkove

"Memorandum je zaista opasna i teška hipoteka nametnuta SANU. Taj konstrukt krivice bez ostavljene mogućnosti za preispitivanje često se i nehotice pojavi u razgovorima s kolegama ili političarima iz zemlje, okruženja i šireg inozemstva. Samo što većinu to više ne interesira posebno, oni imaju aksiome s brifiranja pa im neki drugi stavovi i neke druge moguće istine djeluju zamorno i suvišno. Nacrt teksta je preveden na više jezika, ali malo je onih koje interesiraju 'daleke zime'. Trideset godina poslije, vjerujem da mogu reći da većina

članova SANU tu hipoteku ne želi i ne može više nositi", rekao je Kostić. Kako bi to šef SANU skinuo hipoteku, nije sasvim jasno, osim što dovodi u pitanje način na koji je Memorandum objavljen, u Večernjim novostima prije nego što je službeno usvojen.

Dakle, prema Kostićevu mišljenju, valja skinuti hipoteku sa SANU, ali ne tako da se prizna da je elita srpske misli napravila sudbonosnu pogrešku, zapravo zločinačku, koja je na kraju najviše stajala Srbiju i Srbe. Kostić bi radije pokušao stvar oprati tako što se dovodi u pitanje način na koji je Memorandum objavljen.

– Žao mi je što Kostić kao ozbiljan znanstvenik pokušava obraniti neobranjivo – komentira Žarko Korać, srpski liberalni političar. Bezuspješni su ostali pokušaji da Kostić za Večernji list, javnosti u Hrvatskoj, zemlji koja je platila visoku cijenu raspada Jugoslavije na način kako su ga zamislili beogradski prvaci, u intervjuu objasni kako bi on to skinuo hipoteku sa SANU. Akademik Kostić prvo je rekao da ne može dati intervju jer ide na dva putovanja, jedno za drugim. Pa kad smo ipak dogovorili telefonski intervju, stigla je poruka da akademik ima visoku temperaturu. Poručuje samo da Hrvatskoj želi sve najbolje i da ga raduje svaki hrvatski uspjeh. Kako bilo, njegove su teze zapanjujuće i sasvim u skladu s aktualnom klimom cjelovite revizije prošlosti, skidanja bilo kakve odgovornosti sa Srbije, rehabilitacije Draže Mihailovića i četništva, i planova da se podigne spomenik Slobodanu Miloševiću. Sve to provodile su sve srbijanske vlasti, nijedna od njih, pa ni ona Zorana Đinđića ili Borisa Tadića, nisu ni pokušale pred Srbiju staviti ogledalo kako bi uspjela vidjeti mrlje odgovornosti za pokretanje rata, dapače. Prema van igrala se uloga velikih liberala, prema unutra se radilo i dalje da se udovolji nacionalističkom naboju, kako to formulira vojvođanski političar Nenad Čanak. Zašto nitko iz vlasti ne pokušava razjasniti što se dogodilo? Ponajprije zato što su mnogi od današnjih igrača pripadnici elite koja je, upravo na temelju zloglasnog Memoranduma, poslala ljude u tenkovima na Hrvatsku. Prije nekoliko dana navršilo se 25 godina otkako su Beograđani bacali cvijeće na te tenkove. Danas se, eto, elita uprla da dokaže da nitko nije kriv. Na pitanje autora intervjua Veljka Lalića i Nenada Čalukovića je li Memorandum zaista poslužio za razbijanje Ju-

Antonije Isaković bio je potpredsjednik SANU od 1980. do 1992. i smatra se jednim od autora Memoranduma

Dobrica Ćosić još je 1984. tražio da se SANU izjasni o potrebi angažiranja na nacionalnim problemima

Novo vodstvo SANU želi oprati krv s akademika čiji je Memorandum Miloševiću bio temelj za pohod na Hrvatsku i BiH

Povod je 30. godišnjica dokumenta vinovnika krvavog raspleta tijekom raspada Jugoslavije

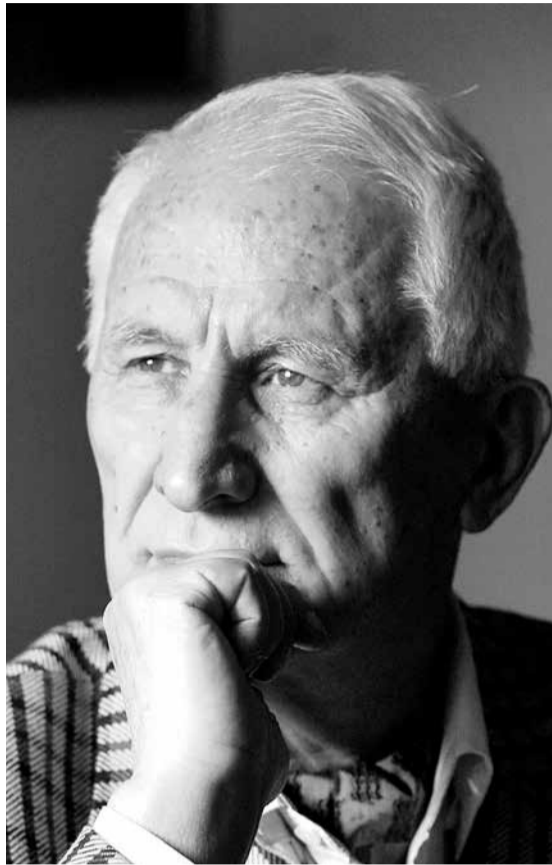

Zgrada Srpske akademije nauka i umjetnosti u beogradskoj Knez Mihajlovoj ulici

Revizija povijesti čelnika srpske akademije Vladimira Kostića

Novi predsjednik SANU, vodeći srpski neurolog i ugledni znanstvenik Vladimir Kostić

DALIBOR DANILović

Matija Bećković bio je dopisni član SANU od 1983., a predsjednik Udruženja književnika Srbije od '88. do '92.

goslavije ili je netko htio izmanipulirati i poniziti SANU, Kostić kaže: "Dokument koji nije prihvaćen, ali je brže-bolje nazvan Memorandumom SANU, ruši zemlju u kojoj građani gledaju generala Špegelja, dokumentarne filmove o švercu oružja i zveckanju njime, prisustvuju ideološkim papazjanijama, otvorenim raspravama na plenumima i CK-ima, maratonskim prijenosima međusobnih optuživanja. Očito se u toj balkanskoj idili iščekivao dokument SANU, pa da se u strašnu i kolektivnu tragediju krene. Neodgovorno, naivno i opasno!"

Takvo tumačenje prošlosti s vrha srpske akademije upravo je nevjerojatno jer Memorandum je nastao 1986., a Špegelj je snimljen 1991. kad se Hrvatska pokušavala spasiti od agresije i nije bilo sigurno da će u tome uspjeti.

Srbijanska povjesničarka Olivera Milosavljević, koja je lani preminula, detaljno je analizirala javno djelovanje SANU od 1986. do 1992., i dokumentima potkrijepila svoj zaključak kako je "za ostvarenje svesrpske države bilo nužno ubrzanje procesa homogenizacije, i to prije svega raspirivanjem straha od zajedničkog života s drugima". Za tu povjesničarku pitanje kako je Memorandum objavljen i je li bio završen nije važno jer, piše, u razdoblju od 1986. do 1991. iz Akademije se u javnosti nije čuo glas koji bi odstupao od zborne aktivnosti grupe politički aktivnih članova Akademije. Akademija nikad nije porekla autorstvo svoje komisije, nikad nije postavila pitanje problematičnosti sadržaja, već samo načina na koji je dospio u javnost, stavovi iz Memorandu-

ma su ponavljani i radikalizirani, piše Milosavljević u spomenutom radu iz 1995. godine objavljenom u Republici.

O čemu je uopće riječ u Memorandumu? Odluka o pisanju Memoranduma donesena je 23. svibnja 1985. godine, nakon što je, godinu prije toga, akademik Dobrica Ćosić tražio da se Akademija izjasni o potrebi angažiranja na društvenim i nacionalnim problemima. Osnovana je komisija i rezultati njezina rada ugledali su svjetlo dana u rujnu 1986. Prvi dio Memoranduma ostaje više-manje u gabaritima u to doba uobičajene retorike koja se drži tadašnjih obaveza, jugoslavenstva, samoupravnog socijalizma. Drugi dio je nacionalni program okupljanja svih Srba. Srbi su diskriminirani u Jugoslaviji, ugroženi na Kosovu, u Hrvatskoj, Srbija je Ustavom iz 1974. rascijepljena, podijeljena na tri dijela, jer ima dvije pokrajine, Kosovo i Vojvodinu, jedino Srbija u Jugoslaviji nema svoju državu, tvrde akademici. Također, Srbija je ekonomski potlačena, zaostaje, i to zato jer se u nju ne ulaže. Sve to posljedica je političke inferiornosti Srbije u Jugoslaviji jer je Komunistička partija ocjenjivala da su Srbi između 1. i 2. svjetskog rata ugnjetavali ostale narode. "Za KPJ ekonomska hegemonija srpskog naroda između dva rata nije bila sporna, iako je industrijalizacija Srbije bila sporija od prosjeka", analizirali su akademici. "Pod optužbama da je ugnjetački, unitaristički, centralistički, pandurski, srpski narod nije mogao postići ravnopravnost u Jugoslaviji, za čije stvaranje je podnio najveće žrtve", pišu. Zaboravili su pritom kako između kraja 1941. i

jeseni 1944. u Srbiji praktično nije bilo pokreta otpora, a u Hrvatskoj je partizanski pokret 1943. godine imao više od sto tisuća boraca, od toga 70 tisuća Hrvata, pišu Mirko Grmek, Marc Gjidara i Neven Šimac u knjizi Etničko čišćenje, povijesni dokumenti o jednoj srpskoj ideologiji. Srbi su, prema Memorandumu, bili diskriminirani u Hrvatskoj, smanjivao se njihov broj. Bili su izloženi rafiniranoj asimilaciji, zabranjen je rad srpskih udruga, tvrde, zaboravljajući spomenuti da je nakon zabrane Matice hrvatske zabranjena i Prosvjeta, po tadašnjoj politici simetričnog kažnjavanja. Simetrična su, doduše, bila i protivljenja komunističkoj vlasti, svi su tvrdili da ih drugi pljačkaju i ugnjetavaju, samo što je Srbija na raspolaganju imala najveću moć, najviše ljudi i vojsku i policiju kojom su dominirali Srbi, pa je zaista dominirala zemljom.

"Osim za vrijeme NDH, Srbi u Hrvatskoj nikada u prošlosti nisu

Traži se opravdanje. Ako je Milošević samo branio srpsku naciju, onda ni oni koji su mu davali intelektualno opravdanje nisu krivi, tumači Tvrtko Jakovina

Memorandum je bio politički program s ciljem da, s autoritetom znanosti, izvrši široku mobilizaciju, napisala je u NIN-u povjesničarka Latinka Perović

bili toliko ugroženi koliko su danas. Rješenje njihova nacionalnog položaja nameće se kao prvorazredno političko pitanje. Ako se rješenja ne pronađu, posljedice mogu biti višestruko štetne, ne samo za odnose u Hrvatskoj već i za cijelu Jugoslaviju", pišu akademici pa ističu kako izvan Srbije živi 24 posto Srba i kako je njima najteže jer se Jugoslavija raspada. Tvrde čak i da su samo srpski književnici bili na crnim listama, da su Tito i Kardelj odnosno Slovenija i Hrvatska imali političku i ekonomsku dominaciju. No, među časnicima JNA 1991. godine bilo je 62,5 posto Srba i 10,4 posto Hrvata, slično je bilo i u diplomaciji, u saveznoj administraciji u Beogradu pa i u vrhu države koji je uvijek bio dobro popunjen Srbima i posrbljenim Crnogorcima, pišu Grmek i ostali. No, najgori dio Memoranduma odnosio se na Kosovo. Tvrde se da se ondje događa "fizički, politički, pravni, kulturni genocid nad srpskim stanovništvom", iako je 1981. zapravo počela krvava represija s više stotina albanskih žrtava, više od tisuću mrtvih prema jednom izvještaju senata SAD-a, ističu Grmek i ostali. Memorandum tvrdi da je riječ o neofašističkoj agresiji, silovanju Srkinja i traži se politički obračun na Kosovu. Nakon objavljivanja tog u osnovi velikosrpskog programa, politički vrh koji je vodio Ivan Stambolić tražio je da se SANU ogradi od njega. Bilo je i puno napada u medijima. Međutim, na 8. sjednici CK SK Srbije u rujnu 1987. Slobodan Milošević pobijedio je, smijenio šefa beogradske partije Dragišu Pavlovića i napao Stambolića, koji je smijenjen potkraj godine. Nakon toga, Politika i druge novine gotovo svakodnevno citiraju akademike koji radikaliziraju stavove.

To što aktualni lider Akademije brani Memorandum nije naišlo gotovo ni na kakav odjek u Srbiji jer to je objavljeno još 3. rujna. Javnost je prvo alarmirala Sonja Biserko iz Helsinškog odbora za ljudska prava u Beogradu.

– Riječ je o pokušaju potpunog oslobađanja od odgovornosti ključnih aktera velikodržavne i nacionalističke politike. Više od rehabilitacije kreatora ratne politike i od skandaloznih i ekstremističkih napisa i feljtona u šovinističkim provladinim listovima je šutnja cijelog društva. Može se zaključiti da, kao što je Srbija konsenzualno ušla u ratove za re-alizaciju velikosrpskog koncepta, uz marginalne otpore pojedinaца i grupa, tako i danas, uz opću su-

glasnost, prihvaća rehabilitaciju ključnih aktera jedne zločinačke politike – ističe Biserko. Dodaje kako djelovanje SANU u pripremi rata i ratnoj propagandi nije stvar slobodnog uvjerenja nego povijesna činjenica.

– Ne samo da su pred Haaškim sudom izneseni brojni dokazi, svjedočenja i dokumenti, nego su brojni znanstveni radovi i doktorati u Srbiji i svijetu do kraja rekonstruirali ulogu Akademije u pripremi rata. Umjesto raskida s tom pogubnom političkom ulogom, umjesto otvorenog govora o mračnoj strani povijesti, predsjednik Akademije se odlučio za prikriivanje činjenica, falsificiranje povijesti i reprodukciju čaršijskih narativa – ocjenjuje Biserko te upozorava kako sve to može imati opasne posljedice, jer stvaraju se kulise za novi sukob na Balkanu, većinska Srbija bira nastavak nacionalističke politike iz 90-ih.

Bez katarze nema pomirenja

Na Kostićevu obranu SANU reagirala je i povjesničarka Latinka Perović tekstem u novom broju NIN-a. "Stvarnost koja je kreirana uz sudjelovanje akademika i Akademije, nije samo aberacija. Po mišljenju svojih autora, Memorandum je bio politički program s ciljem da artikulira orijentaciju na budućnost i da, s autoritetom znanosti, izvrši široku mobilizaciju", piše Perović, ističući kako je krajnji cilj toga programa bila narodna, a ne moderna država.

Možda je moguće pitanje tiče li se to sve Hrvatske i Hrvata, treba li nas zanimati što se događa u susjednoj državi, možemo li imati normalne odnose i tako da, kako bi to htio srbijanski premijer Aleksandar Vučić, svatko ima svoj pogled na povijest. Dosadašnje iskustvo pokazuje da bez katarze ne može biti ni pomirenja pa ni toliko puta ističani primjer Francuske i Njemačke, na čijem pomirenju počiva mir u Europi, ne bi bio moguć da u Njemačkoj nije bilo suočavanja s prošlošću i da su zastupali tezu o podijeljenoj krivnji za rat. Doduše, i tamo je trebalo puno vremena, morala se dogoditi smjena generacija da do toga dođe. U Srbiji su i sada na vlasti bliski suradnici ratnih vođa čiju spremnost na suradnju koriste zapadni lideri kako bi, što god da se kuhalo ispod, balkanski lonac zadržali pod kontrolom. Zato svi redom, od Angele Merkel do Billa Clintona, hvale Vučića i paze da Hrvatska ne bi – ni kad je u pravu – stala na put Srbije prema EU. Međutim, baš kao što je

Otklanjanje krivnje

Stvaraju se kulise za novi sukob na Balkanu, većinska Srbija bira nastavak nacionalističke politike iz 90-ih, kaže S. Biserko

za mir u Europi bio ključan savez Francuske i Njemačke pa se danas Merkel i Hollande sastaju kao najbolji prijatelji, tako je i za mir na Balkanu nužno pravo pomenje Hrvatske i Srbije. Do toga, pokazalo se, ne vode osmijesi i cvijeće, nego raščišćavanje prošlosti. Akademik Kostić, pak, puno lakše govori o grijesima drugih, dok svoje amnestira.

– Nedavno smo u SANU imali komemorativni skup o Jasenovcu. Bili smo prešućeni ili su određeni krugovi “i ovdje i tamo” konstatairali da se SANU povampiruje. Rekao sam kako danas ne upiremo prstom ni u jedan narod i ni u jednu vjeru. Bilo bi to neoprostivo pojednostavnjivanje i primitivizam, nedostojno ove institucije. Samo se određujemo prema zločinu koji se odigrao jer se odigrao – rekao je Kostić. No, možda bi puno korisnije bilo baviti se sustavno vlastitom prošlošću, kao što bi to bilo dobro svima. Hrvatski povjesničar Tvrtko Jakovina kaže kako je ponovno propitivanje Memoranduma SANU i nastojanja njegova normaliziranja, usporedivo s normalizacijom, opravdanjem politike Srbije potkraj osamdesetih i početkom devedesetih.

– Ako Milošević nije kriv, ako je samo branio srpsku naciju, ako mu se treba podići spomenik, onda ni oni koji su rat podupirali, davali snagu i intelektualno opravdanje tome, nisu krivi ili nisu za kriviti – ističe Jakovina. Na pitanje jesu li akademici Memorandumom pokrenuli ili pripremili rat, kaže kako ne misli da je tako.

– Ne mislim da su ikada intelektualci na ovom području, osim ako se nisu povezali s politikom i vlasti, mogli pokretati sukobe. Ali problem jest upravo u tome što je SANU sažeo ono što je činila politika nacionalizma i onih koji su tražili da se prekroje granice, što je Milošević bio popularan, podupiran, cijenjen, sto su ga držali i gurali. Da je velikosrpska politika uspjela, bio bi to uspjeh SANU; ovako treba čuvati instituciju – baš kao što se čuvaju i neke druge, poput Crkve – pa se odriču bilo kakve odgovornosti – zaključuje Jakovina.

Srpska akademija i njezina uloga u pokretanju Miloševićevih ratova ostat će zapamćena i u pjesmi. “Joj, ispadoše akademci veći zločtori neg’ Nemci”, pjevao je Đorđe Balašević. Doduše, i on tek 1992., šest godina nakon Memoranduma i godinu nakon pada Vukovara pa i sam priznaje “znam, ovo sam trebo reći i pre”.

SANU je sažeo ono što je činila politika nacionalizma i onih koji su tražili da se prekroje granice. Miloševića su držali i gurali

TVRTKO JAKOVINA
hrvatski povjesničar

Žao mi je što akademik Vladimir Kostić kao ozbiljan znanstvenik trideset godina poslije pokušava obraniti neobranjivo

ŽARKO KORAC
srbijanski liberalni političar

Djelovanje SANU u pripremi rata i ratnoj propagandi u Jugoslaviji nije stvar slobodnog uvjerenja nego povijesna činjenica

SONJA BISERKO
Helsinški odbor, Beograd